

معارف قرآن کریم با شرح آیات منتخب

♦ فریبا انجمی

مقدمه

«مرکز طبع و نشر قرآن جمهوری اسلامی ایران»، به دنبال رهنمود و تأکیدات رهبر معظم انقلاب (مدظله العالی)، مبنی بر افزایش انس عموم مردم با قرآن کریم و مفاهیم انسان‌ساز آن، در سال ۱۳۸۴ اقدام به نشر و چاپ مصحافی همراه با تفسیر کرده است. این مصحف یا تفسیر یک جلدی به گونه‌ای است که در یک صفحه، تعدادی از آیات با رسم الخطی زیبا و ساده در بالا و ترجمه‌ای روان و گویا در پائین قرار دارد و در صفحه‌ی مقابل به تفسیر نکات مهم و برگزیده‌ی آیات همان صفحه پرداخته شده است.

در مقدمه‌ی این تفسیر آمده است: «... اگرچه این مختصر پاسخگوی همه‌ی نیازهای علاقه‌مندان به معارف قرآن کریم نیست، اما آغاز حرکتی است که در آن عموم مردم را به قطره‌ای از این معارف عمیق پیوند می‌زند. استفاده از این تفسیر یک جلدی می‌تواند در ارتقای سطح معلومات قرآنی عموم افراد مؤثر واقع شود. از این رو سعی شده است، با توجه به محدودیت شمار صفحات، مطالب در نهایت اختصار بیان گردد...»

از ویژگی‌های این تفسیر، استفاده‌ی به‌جا از روایات نغز و صریح، بیان مستند وقایع تاریخی و شأن نزول آیات در حد ضرورت، توجهی هوشمندانه به مفردات آیات، طرح اساسی‌ترین و مهم‌ترین اهداف آیات و بسیاری اوصاف برجسته‌ی دیگر است. ناگفته نماند که در پیش‌گفتار اشاره شده است، از میان همه‌ی محورهای موضوعی در تفسیر، بیان نکات اعتقادی، اخلاقی و اجتماعی بیش‌تر مدنظر بوده است. از این رو، با توجه به محسنات مذکور مطالعه‌ی این تفسیر را به تمامی دبیران دینی و قرآن و معرفی آن را به دانش‌آموزان توصیه می‌کنیم.

تفسیر یاد شده با هم فکری و نظارت عالی جمعی از کارشناسان علوم و معارف قرآنی، در «شورای پژوهش مرکز طبع و نشر قرآن» تدوین شده است. مسؤلیت شورا با جناب آقای محمد فقیهی رضایی بوده است. لذا به خدمت ایشان رفتیم تا در گفت و گویی روشنگرانه، به پرده برداری از زیبایی های یک فعالیت قرآنی بپردازیم.

● جناب آقای فقیهی، لطفاً درباره ی فعالیت های قرآنی خود اعم از آشنایی خود با قرآن و نیز آشنا کردن دیگران توضیح دهید.

○ بسم الله الرحمن الرحيم. من از حدود ۱۰ سالگی توفیق استفاده از محضر آیت الله ضیاء آبادی را داشتم و صبح های جمعه در جلسات سخنرانی ایشان که مشتمل بر تفسیر و مباحث اخلاقی بود، حاضر می شدم. با گذر از کودکی و در ایام نوجوانی، به دبیرستان «فرهنگ» راه یافتیم. در این مدرسه معلم قرآن ما جناب آقای دکتر حداد عادل بودند که با حوصله و دقت به تدریس قرآن می پرداختند و ما از کلاس درس ایشان بسیار استفاده می کردیم. با پایان دوره ی متوسطه، تحصیلات خود را در دانشگاه تهران و در رشته ی الهیات با گرایش «علوم قرآنی» ادامه دادیم. این مرحله فصل جدیدی از زندگی من بود، چرا که با اساتید بزرگی چون آقای دکتر معارف و آقای دکتر پهلوان آشنا و از درس ایشان بهره مند شدم. لازم است به طور خاص به جلسات تفسیر آقای دکتر محمداسدی گرمارودی اشاره کنم که در رشد معرفت دینی و بینش قرآنی من تأثیر به سزایی داشت. فعالیت های تعلیمی من در زمینه ی قرآن با کار در مدرسه ی «پیام هدایت» شروع شد. این مدرسه فضای فرهنگی مناسبی برای برقراری ارتباط و تعامل با دانش آموزان و انتقال فرهنگ قرآنی به ایشان داشت. پس از آن، یک سال در دارالقرآن یکی از شرکت های پالایشگاه تهران بودم و بعد در مرکز طبع و نشر قرآن کریم مشغول به کار شدم.

● خوب است درباره ی این مرکز و نحوه ی آشنایی تان با آن برای خوانندگان ما توضیحی بفرمایید.

○ مرکز طبع و نشر قرآن کریم وابسته به دفتر مقام معظم رهبری است. در سال ۱۳۷۴ تأسیس شد و هدف آن در ابتدا تدوین رسم النخطی بود که با پشتوانه ی منابع علم رسم و ضبط، امر قرائت قرآن را آسان کند. به لطف خدا این هدف تحقق یافت و اکنون رسم النخط کتاب های قرآن دوره ی ابتدایی نزدیک به آن و نیز بعضی نسخ قرآنی را مطابق با آن تنظیم می کنند. پس از آن، مرکز فعالیت های خود را تا سطح ترجمه و تفسیر و فعالیت های دیگر قرآنی نیز گسترش داد. سبب آشنایی و روابط من با این مرکز، جناب آقای دکتر مستفید بودند. ایشان علاوه بر احراز دکترای علوم قرآنی، مطالعات وسیع و همه جانبه ای در قرآن داشته اند و بسیار خیره هستند. و برگردن من هم حق بسیاری دارند. خوب است مطالعه ی آثار متعدد ایشان به قرآن پژوهان توصیه شود.

به هر تقدیر، شورای تحقیق مرکز که متشکل از اساتید قرآنی است، طرحی را تصویب کرد مبنی بر تهیه و تدوین مصحفی که در آن علاوه بر ترجمه، برخی آیات مشکل نیز تفسیر شوند، یا در مورد آیاتی که از لحاظ اخلاقی و اجتماعی حاوی نکات خاصی هستند، توضیح داده شود؛ با این فرض که مخاطب، عموم جامعه باشد، نه قشر خاصی. پس از آن نمونه های متفاوتی ارائه شدند که نمونه ی کار این جانب مورد قبول قرار گرفت و مسؤلیت این کار را به من سپردند.

● مشوق شما در فعالیت های قرآنی چه کسانی بودند؟

○ پدر و مادرم بیش از همه و پیش از همه مشوق من بودند. هر دو بزرگوار با قرآن بسیار مأنوس هستند. معمولاً مادر گرامی ام از نیمه های شب بیدار می شود و قرآن می خواند. غیر از عزیزی که

در طول تحقیق و نگارش عنایات
زیادی به بنده شد. مثلاً گاهی لازم می شد کاری را تا
دیروقت انجام دهم و یا فکر می کردم، انجام کل کار بیش از سه
سال طول بکشد، اما به برکت قرآن و اهل بیت (ع)،
سختی ها به آسانی تبدیل می شد

قبلاً اسم بردم، لازم است از معلمی یاد و تشکر کنم که در دوره ی راهنمایی در تشویق من به یادگیری
قرآن خیلی مؤثر بود. جناب آقای کوثرمدار، و بعدها نیز جناب آقای دکتر اسدی گرمارودی که در
تربیت و تشویق جوانان به مطالعه و تفکر در قرآن اهتمام خاصی دارند.
در این جا وظیفه ی خود می دانم از همسرم نیز تشکر کنم. صبر و همراهی و دلسوزی ایشان در
طول این سال ها همواره آرامش بخش و مشوق من به ادامه ی بهتر کار بود.

● انس با قرآن چه تأثیراتی بر شما داشته است؟
○ از نوجوانی دوست داشتم و برایم خیلی مهم بود که معنی قرآن را بفهمم. وقتی در ماه مبارک
رمضان با رادیو قرآن می خواندم، اگر به آیه ای می رسیدم که آن را نمی فهمیدم، می نوشتم و در پی
کشف معنی و مفهوم آن برمی آمدم. به همین خاطر سؤالات زیادی برایم ایجاد می شد که دوست
داشتم پاسخ آن ها را بیابم. یکی از موقعیت های مناسب برای طرح سؤالاتم، همان جلسات تفسیر
آقای ضیاء آبادی بود که مکرر از ایشان سؤال می پرسیدم.
من در زمینه ی تجوید و قرائت کار چندانی نکرده ام، ولی ذوق فهمیدن قرآن شوق بیش تر فهمیدن
آن را ایجاد می کند.

● چه مدت روی تکمیل طرح مصحف کار کردید و نحوه ی کارتان چگونه بود؟
○ مطالبی را که جمع آوری می کردم، می نوشتم. بعد نوشته ها از دو نظر بررسی می شدند: یکی از
نظر اعتبار علمی به وسیله ی اساتید فن و دیگر از نظر ویرایش ادبی به وسیله ی دو ویراستار ادبی.
البته در طول کار تغییراتی هم ایجاد می شد؛ از جمله این که وقتی ۱۷ جزء به پایان رسید، آقای
علامی (یکی از ویراستاران علمی) فرمودند که از تفاسیر موضوعی آقایان جوادی آملی - مکارم شیرازی
و سبحانی استفاده کنیم. در ادامه ی کار و بازنگری قسمت های نوشته شده، دوستان گروه تحقیق،
این تفاسیر را بررسی می کردند و پیشنهاداتی می دادند. بنده، با توجه به این که تغییرات را تا چه حد
مرتبط با هدف و متناسب با آن می دیدم، نظر نهایی را اعمال می کردم. مجموعه ی این فعالیت ها
سه سال طول کشید.

● آیا در طول فعالیت خود، از انجام این کار احساس رضایت و پیشرفت داشتید؟
○ بله. کار بسیار پر حجم و ارزشمندی بود و همه ی ما از انجام آن لذت می بردیم. به حدی که
حاضرم حتی یک بار دیگر چنین فعالیتی را شروع کنم. البته این بار با مطالب جدیدتر و توجه به نیازها
و منابع جدیدتر؛ مثلاً توجه به بعضی تفاسیر از جمله «منشور جاوید» (تفسیر موضوعی آقای سبحانی)

که خیلی ارزشمند است، ولی مهجور مانده. ضمناً من از اواخر کار بیش تر راضی هستم تا اوایل آن. هرچند که سعی کردیم، با بینش آخر کار نوشته‌های مربوط به آیات اولیه‌ی قرآن را هم تصحیح کنیم.

● فکر می‌کنید چه قدر از امدادهای الهی بهره‌مند شدید؟

○ البته لطف خدا همیشه شامل حال ما بوده و توفیق طی این راه را به ما داده است. ما عمداً روی مسأله‌ی امامت و ولایت تأکید داشتیم، تا مخاطب حضور و همراهی قرآن و اهل بیت را در کنار هم احساس کند. به نظرم این توجه به مسأله‌ی ولایت مدد خاصی از جانب ائمه (علیهم السلام) بود. در شرح بعضی از آیات که در شأن اهل بیت بود، مطالب خاصی نوشتیم؛ از جمله در شرح آیات سوره‌ی «انسان». گذشته از نقل ابن عباس و اعتقاد شیعه به شأن نزول آیات و منزلت اهل بیت (ع) به سخنی از آلوسی، مفسر بزرگ اهل سنت، استناد کردیم که می‌گوید، این سوره در شأن اهل بیت (ع) است و با این که به نعمت خدمتکاران بهشتی تصریح شده، سخنی از «حورالعین» به میان نیامده است. این به خاطر رعایت احترام حضرت زهرا (س) است.

لذا فکر می‌کنم در طول تحقیق و نگارش عنایات زیادی چه از لحاظ معنوی و چه از لحاظ مادی به بنده شد. مثلاً گاهی لازم می‌شد کاری را تا دیروقت انجام دهم و یا فکر می‌کردم، انجام کل کار بیش از سه سال طول بکشد، اما به برکت قرآن و اهل بیت (ع)، سختی‌ها به آسانی تبدیل می‌شد.

● از ویژگی‌های علمی و اخلاقی همکاران پژوهشگر خود در این تحقیق، یک توصیف کلی بفرمایید.

○ به لطف خدا، تمام همکاران ما در این اثر، به معنای واقعی ارادتمند قرآن بودند و همه برای اتمام آن انگیزه‌ی معنوی بسیار خوبی داشتند.

● میزان استقبال مردم چگونه بوده است؟

○ تا جایی که اطلاع دارم، خوب بوده است. اولین بار در نمایشگاه قرآن سال ۸۴ عرضه شد که عرضه‌کنندگان از استقبال خوب مردم خبر می‌دادند.

● و بالاخره در پایان، هر توضیح خاص یا پیامی دارید، بفرمایید.

○ عرایضم را با روایتی از صادق آل محمد (صلوات الله علیه) خاتمه می‌دهم که گمان می‌کنم باید مورد توجه همه‌ی ارادتمندان قرآن کریم باشد. آن امام بزرگوار ذیل آیه‌ی ۱۲۱ سوره‌ی مبارکه‌ی بقره: «کسانی که کتاب آسمانی را به آن‌ها دادیم، آن‌ها را چنان که شایسته‌اش است، می‌خوانند»، فرمودند: «منظور این است که آیات قرآن را با دقت و به‌طور شمرده بخوانند، حقایق آن را بفهمند و به احکام آن عمل کنند. به مژده‌های آن امیدوار و از بیم‌های آن ترسان باشند. از داستان‌های آن عبرت بگیرند، به دستورهایش گردن نهند و از آنچه نهی کرده است، بپرهیزند».

به خدا سوگند، منظور (تنها) حفظ کردن آیات و یاد گرفتن حروف و تلاوت سوره‌ها و فراگیری اعشار و اخماس [تقسیماتی که در قرآن و سوره‌های آن می‌شود، مانند تقسیم به سی جزء یا چهار حزب و...] نیست. [برخی از] آن‌ها حروف قرآن را حفظ می‌کردند، اما حدود آن را ضایع می‌کردند. منظور تنها این است که در آیات قرآن بیندیشند و به احکامش عمل کنند. [همان‌طور که] خداوند [در آیه‌ی ۲۹، سوره‌ی ص] می‌فرماید: این کتابی است پربرکت که بر تو نازل کرده‌ایم، تا در آن تدبر کنند و خردمندان متذکر شوند» [المیزان، ج ۱: ۲۶۲].

● سپاسگزاریم و امیدواریم همگان به نور قرآن از حجاب‌های ظلمانی نجات یابند.